

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Toldy Ferenc

Idő

"1926"

Személy

Helysz

Szerző: Toldy László

Cím: Nagyapámról

Forrás:

Nemzeti Ujság

3n

(Hely)

1926. 10. 13.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Nagyapámról

Irtá: ifj. Toldy László dr.
egyetemi tanár

Régi megfigyelés, hogy valamely alkotó nagyember halála után egy ideig a reá való emlékezés elhalványul és működésében elért nagy kulturértékek csak lappangva élnek tovább tudományában mindaddig, amíg valamely külső körülmény újra felszínre nem hozza nevét, egyéniségét újra fel nem ékesíti érényével, tudását nemzeti értéknek nem minősíti újra. A nagy szellemek e renaissancea adja meg egy művészek, tudósnak azt a jelentőséget, mely egyénisége legszebb, legékezőbb ismertetőjele.

Toldy Ferenc, a magyar irodalomtörténetírás atyja, már 1871-ben befejezte azt a nagy művet, mely őt a művelődéstörténelem legnagyobb magyar alakjai közé teszi. 50 éves írói jubileumán az egyetem, melynek tanára, a Tudományos Akadémia, melynek hosszú időn át főtársa és a Kisfaludy-Társaság, melynek alapítója volt, üdvözlő beszédekben, költeményekben, arcképmegfestésben és a kegyeletes kitüntetés minden köntöskében ünnepelik a magyar irodalomtörténetírás atyját; 1875-ben, halálakor a nemzet nagy halottjaként kísért ki sírhelyére. Vass József, mikor Beöthy Zsolt temetésén beszédet mondott Beöthy felett, meghatott szavakban emlékezett meg arról a nagy történelmünkben is jelentős temetésről, mellyel Toldy Ferenc hamvait adták át az anyaföldnek. És közvetlenül e temetés után felszárak a könyv, a parentáló szavak elhangzanak, a tanulók tovább tanulnak, a követők néhány kegyeletes szóval befejezik a nagy problémát; szóval az élet megy tovább a maga lázas útján és Toldy Ferenc a múlté lesz. Tanítványok siratták a mestert, de csak

alig akadt egy maroknyi lelkes ifju, aki a tanítvány igaz szeretetétől áthatva, hálával gondolt volna az önzetlen nagymesterre, akitől a magyar faj iránti határtalan rajongást, a magyar költészet irányában való lángoló szeretetet átvette volna oly mértékben, ahogyan azt a mester tanította. Utódai közül a legmegértőbb lélek Négyesy László, aki a Toldy Ferenc centenáriumát előkészítő bizottság leglelkesebb tagja és aki a centenárius ünnepen a Tudományos Akadémia disz-

noka volt. Négyesy Lászlónak köszönhető, hogy Toldy Ferenc kultusza a nyolcvanas-kilencvenes években ki nem hamvadt, mert ő volt az, aki Toldy Ferenc tudományos módszerét alkalmazta és újabb időkben is az ő nyomdokain haladt, amit mindennél szebben bizonyít 1906-ban a Tudományos Akadémia diszülésén mondott gyönyörű emlékbeszéde: mint a tanítványi hálának — pedig személyes tanítványa nem is volt Toldy Ferencnek — ragyogó apotheozisa. Ő rajta kívül még a magyar irodalomban oly ismert Szász-család az, mely az „örög urhoz“ és szellemének irányához mindmáig hű maradt.

Toldy Ferencről, a kutatóról, tudósról, a magyar mult buváráról elég irodalmi mű maradt, mely az emlékezés lángját gyújtja meg. Eleget írtak róla tanulmányokat, dicsérő, magasztaló visszaemlékezéseket, de ezen írások valamennyie a tudósról, a nemzetnevelő apostolról szólnak. Való egyéniségét, lelke szelid sugarait nem nagyon világítják meg ezek a tagadhatatlanul értékes írások.

Engedjessék meg tehát nekem, aki halála után született unokája vagyok a magyar irodalomtörténetírás „atyjának“, hogy néhány szóval megvilágítsam Toldy Ferenc lelkét, azt a lelket, melyet csak néhai édesatyám, az ő másodszülött fia elbeszéléseiből ismerem. Hiszen ez a megvilágítása az ő lelkének tisztázni fogja és pedig elsősorban azt a kérdést: *miért volt*

ő a legnagyobb, tudományos mértékkel mérve is abszolút értékű kutatója a magyar irodalomnak?

Mindenekelőtt erre a kérdésre azzal felelhetünk: a benne levő láng, a tehetség, tiszta, világos logikai gondolkodásmód már eleve predesztinálták tudományos pályára. Ezt a feleletet már életirói is megadták, tehát ezzel foglalkoznunk fölösleges.

En azonban kiegészítem ezt azzal, hogy volt egy talán belenevelt lelki tulajdonsága, mely egyenesen utat szabott pályájának: és ez a mult határtalan tisztelete, a tradíciónak, a nemzet létfenntartó erejének felismerése volt.

„A mult hatalmunk egyik eleme“, mondotta ő számtalanszor és ezt a figyelmeztetést intézte tanítványaihoz, akiket az élet útjára kiengedett. A nemzeti dicsőségnek és a hazai művelődésnek rajongó szeretete hatotta át kora ifjusága kezdetétől haláláig lelkét; ebben keresett és talált inspirációt és ennek szolgálatában teremtette meg életének nagy alkotását: a magyar irodalomtörténet gyönyörű, rendszeres épületét.

Halála óta sokszor fordult a sors keze szegény hazánk fölött. Dicsőséges nagy napok után jöttek a bánatnak, leigázottságnak szomorú napjai. Újajta irodalmak keletkeztek és enyésztek. Volt olyan, amely a nemzet létét támogatta meg a nemzetköziség hazug jelszavaival, volt olyan, amely a mult tiszteletét támogatta, amely kigunyolta a tradíciót és történelmi jelentőségű nemzeti multunk minden magasatos fellángolását.

Ebben a zavaros időben, a XX. század első két évtizedében érzik irodalomtörténeti kutatóink, hogy a nagy szellemet követniük kell, előszedni újra mindazot gondolatokat, amelyeket Toldy Ferenc ajándékozott nemzetének. Négyesy László, aki nagyszabású irodalomtörténeti működésével állandóan felszínre tartotta Toldy Ferenc működésének min-

mda 1923

den eredményét, mint nemzetnevelés és oktató állandóan Toldy Ferenc szellemét idézi és neki hódol a legutóbbi időkben *Pintér* Jenő is nagyszabású irodalomtörténetében, mely Toldy Ferenc alkotásának méltó folytatása.

A világháboru előtti időnek irodalmi „titánjai”, a különféle irodalmi „izmusok” nagyhangú lovajjai, kik végeredményben a nemzeti erőt akarták legyőngíteni, vállvonogatva mosolygóják le a történeti tradíció tiszteletét és Toldy Ferencet, aki meghatott áhitattal borul le, ha egy töredéket fedez fel valahol, ha egy ilyent kommentál; ha ezt munkája rendszerébe sikeresen állítja be, ha minden oldalról megvilágítja, a maradiság tipusának állítja, és nem veszik észre, hogy a csendes öreg, a szerény tudós lelkével, lelkének tradícióival birkóznak, és mikor azt hiszik, hogy a modernizmus, melyre hivatkoznak, győzedelmeskedik: akkor aratja diadalát Toldy Ferenc szeleme, és jól elveri a port a tagadókon, a főlenyeskedőkön, az okvetetlenkedőkön.

Most, hogy 50 éve mult, hogy az irodalomtörténetírás atyja meghalt, szeleme új erőre kap és megihletti a mai generációt: mert megtanítja újra a mult tiszteletére.

De nem szabad azt gondolnunk, hogy nála a mult tisztelete a szolgálai meghunyászkodás jele; mert ha volt valaki a magyar tudományban, aki szigorú tudományos kritikával illette a mult jelen-

segeit, úgy ő volt az. De, és ezt ne felejtjük el: volt lelke tulajdonságai között *egy érzés*, mely nélkül igazi nemzetnevelő munka el nem képzelhető: a *szeretet* érzése. Szeretet családja, gyermekei, embertársai és főleg hazája iránt. A legapróbb jelenség is, melyben csak egy atómja van a nemzeti értéknek. Könnyet váltott ki belőle és mikor egy ilyen jelenségről előadott, egy ilyen jelenségnek lényegét magyarázta, a meghatottság könnyei hulltak szeméből. *Várady* Antal, nemrég elhunyt jeles poétánk

mesélte nekem egyszer, hogy mikor ő a hetvenes évek elején nagyatyám előadásait hallgatta, és az „öreg ur” Vörösmartyról, és annak nyomorban hátramaradt leányáról, ki később Deák Ferencben lett atyai pártfogóra, beszélt, a katedrán könnyezni kezdett és meghatottságában könnyei sirássá fokozódtak ugyanígyra, hogy előadását félbe kellett szakítania.

Ez ismét azt bizonyítja, hogy az irodalomtörténetíráshoz a mult tisztelete mellett kell még egy lelki tulajdonság: és ez a szeretet az aprólékosság iránt ép úgy, mint a nagy dolgok iránt; de ezt a szeretetet helyesen kell kormányozni a tudós kutatónak: hogy tisztánlátását el ne homályosítsa.

Toldy Ferencet végtelen szorgalmán és munkabírásán kívül az predestinálta arra, hogy új tudományt teremtsen: hogy a mult határtalan tisztelete és tárgyának, témáinak szeretete mellett *tiszta látó világos fő volt*: akit érzelmei soha sem ragadtak az értelem rovására elkövetett hibákba.

Toldy Ferenc halála után az általa megteremtett tudománynak több jeles tudósa jött, akik azonban egyben nem követték mesteriük tanítását: a szeretet hiányzott bennük, vizsgálódásaik tárgyai iránt és így az irodalomtörténeti kritikába a nyolevanes években *becsúszott a politikum*, ha akaratlanul is, és így Toldy Ferenc működésének legnagyobb értéke, a semmivel meg nem alkuvó tárgyilagosság, majdnem veszendőbe megy.

Amde csakhamar hajnalodik, mert Toldy Ferenc gigászi ereje és tudományának örökéletű bece újra irányadóvá lesz a magyar irodalomtörténelemben és mert főleg Négyesy László és ifj. Szász Károly éltek feladatánál választották Toldy Ferenc szellemének kultuszát.